

การยกระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัย

ด้วยหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น
 เพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 *

แขก บุญมาพันธ์**

(วันที่รับบทความ: 16 พฤศจิกายน 2565; วันที่แก้ไขบทความ: 10 ธันวาคม 2565; วันตอบรับบทความ: 15 ธันวาคม 2565)

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็น 2) สร้างหลักสูตร 3) ทดลองใช้ 4) เปรียบเทียบแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม 5) ประเมินหลักสูตร โดยใช้การวิจัยและพัฒนา 4 ระยะ คือ 1) ศึกษาความต้องการจำเป็น โดยสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและวัฒนธรรม 49 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์ 2) สร้างหลักสูตร โดยจัดทำหลักสูตรฯ และตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน ด้วยการสนทนากลุ่มฯ 3) ทดลองใช้หลักสูตร โดย 3.1) พัฒนาครู 30 คน ด้วยหลักสูตรและเอกสารประกอบ 3.2) ทดลองใช้หลักสูตรโดยครู 6 คนทดลองใช้กับนักเรียน 100 คน แบบ One Group Pre- Posttest Design 4) ประเมินหลักสูตรกับครูและนักเรียน 106 คน ด้วยแบบประเมินหลักสูตร วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบพฤติกรรมด้วย t-test แบบ Dependent ผลการวิจัยพบว่า 1) หลักสูตรมีความจำเป็น เนื่องจากครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงและกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาฯ มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องน้อย เน้นวัดความรู้ จึงต้องสร้างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมที่เน้นการปฏิบัติจริง 2) หลักสูตร ประกอบด้วย ชื่อ รหัส ชั้น กลุ่มสาระ หน่วยกิต เวลาความนำ วิสัยทัศน์ หลักการ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ผลการเรียนรู้ เนื้อหา เวลาเรียน แนวการจัดการกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล 3) ผลการทดลองใช้หลักสูตรฯ พบว่า มีประสิทธิภาพ เท่ากับ 83.22/87.53 และความพึงพอใจทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ระดับมาก 4) แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมฯ ของผู้เรียนหลังใช้หลักสูตรฯ สูงกว่าก่อนใช้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 5) ผลการประเมินหลักสูตรฯ ทั้งภาพรวมและรายด้านอยู่ระดับมาก

คำสำคัญ: แรงยึดเหนี่ยวทางสังคม, สังคมสูงวัย, หลักสูตรสหวิทยาการ

*บทความวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์

**อาจารย์ คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์ e-mail; Khak.bo@hotmail.com

Enhancing Social Cohesion in the Aging Society with an Interdisciplinary Curriculum about Knowledge Integration of Local Culture to Live together in a Quality Society for Prathomsuksa 1-3 Students *

Khak Boonmatun **

(Received: November 16, 2022; Revised: : December 10, 2022; Accepted: December 15, 2022)

Abstract

The purposes of this research were to study needs, develop a curriculum, experiment on the curriculum, compare social coercion, and evaluate the curriculum. The research and development consisted of 4 phases. First, the needs of 49 people involved in the curriculum and culture were studied by using an interview schedule. Second, the curriculum was prepared and examined by 10 experts by group discussion. Third, the curriculum was tried out by developing 30 teachers with curriculum and supporting documents, and training 6 teachers with 100 students in a one-group pre-posttest design. Fourth, the curriculum was evaluated with teachers and 106 students by using an assessment form. The data were analyzed by using mean, standard deviation, and T-test. The results showed that the curriculum was necessary due to family changes and social studies, but learning subject areas had little relevant content focusing on measuring knowledge. The curriculum consisted of name, code, class, subject group, credits, time, leadership, vision, principles, aims, performance, desirable characteristics, structure, course description. learning outcomes, content, class time, activity management guidelines, learning resources, measurement and evaluation. The efficiency of the curriculum was 83.22/87.53, and the overall and individual satisfaction was at a high level. The students' satisfaction after using the curriculum was significantly higher than before at the 0.01 level. Both the overall and individual aspects were at a high level.

Keywords: Social Cohesion, Aging Society, Interdisciplinary Curriculum

*Research Article, Phetchabun Rajabhat University

**Lecturer, Faculty of Education. Phetchabun Rajabhat University e-mail; Khak.bo@hotmail.com

บทนำ

ครอบครัวไทยเป็นครอบครัวที่มีความอบอุ่นจากความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว และเป็นครอบครัวใหญ่ มีสมาชิกอาศัยอยู่ร่วมกันหลายรุ่น เช่น รุ่นปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ ลูก และหลาน ซึ่งสมาชิกทุกคนล้วนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ และดูแลกันเป็นอย่างดีตามขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมที่ได้สืบทอดต่อกันมา คือ การเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ ความกตัญญูต่อบิดา มารดาหรือญาติผู้ใหญ่ซึ่งถือเป็นแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมที่สำคัญ (พูนสุข เวชวิฐาน, 2557: 16)

ปัจจุบันครอบครัวเกิดการเปลี่ยนแปลงตามข้อมูลของสำนักงานสถิติแห่งชาติ ดังนี้ จำนวนสมาชิกในครอบครัว 4 คน ในปี 2533 ลดลงเหลือ 3 คน ในปี 2553 และในปี 2574 จะเข้าสู่สังคมสูงวัยระดับสุดยอด คือ มีคนอายุ 65 ปีขึ้นไป เป็นสัดส่วนเท่ากับหรือมากกว่า 14% ของประชากรทั้งหมด (ปราโมทย์ ประสาทกุล, 2557: 14) ประกอบกับความคิดเห็นของเยาวชนต่อผู้สูงอายุเริ่มเปลี่ยนไป กล่าวคือ ประมาณ 1 ใน 10 ของผู้ให้ความคิดเห็น มีความคิดว่าผู้สูงอายุเป็นภาระแก่ครอบครัว และมีความรู้สึกว่าผู้สูงอายุเป็นผู้ที่นำเบื้อและเด็กอายุ 0-17 ปี ไม่ได้อยู่กับพ่อแม่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากร้อยละ 19.3 ในปี 2548 เป็นร้อยละ 22.8 ในปี 2554 ส่วนพ่อแม่ ผู้ปกครองใช้เวลาในการทำกิจกรรมกับลูกลดลง ส่งผลให้เด็กไม่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูจากครอบครัวที่ดีพอหรือเรียนรู้อย่างผิด ๆ จากสื่อต่าง ๆ ก่อให้เกิดปัญหาสังคม เช่น การนอนดึก ตื่นสาย การเที่ยวเตร่ การเล่นเกม ดิด โซเชียล ละเอียดต่อบทบาทหน้าที่ และการเล่นการพนันที่มีแนวโน้มสูงขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2561)

กรมกิจการผู้สูงอายุ ได้กำหนด แนวทางรองรับสังคมผู้สูงอายุของประเทศไทย และส่งเสริมผลักดันให้ "สังคมสูงอายุเป็นวาระแห่งชาติ" มีประเด็นเร่งด่วนที่เร่งขับเคลื่อน คือ ข้อ 6. การสร้างความรอบรู้ให้คนรุ่นใหม่เตรียมความพร้อมในทุกมิติ (มงคล ชะภักดี, 2564: 1-2) ด้วยสังคมสูงวัยเป็นสังคมที่อยู่ร่วมกันของทุกช่วงวัย ดังนั้น การสร้างการรับรู้และตระหนักในบทบาทหน้าที่ของบุคคลในทุกระยะจึงถือเป็นการสร้างแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม โดยการเตรียมความพร้อมให้กับวัยที่กำลังเติบโต โดยเฉพาะในวัย 7-9 ปี หรือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เพื่อสร้างพื้นฐานและทักษะในการอยู่ร่วมกันในสังคมสูงวัย

การยกระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยดำเนินการผ่านกระบวนการหล่อหลอมอย่างต่อเนื่องในรูปแบบของหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมในระบบการศึกษา ด้วยการออกแบบรายวิชาเพิ่มเติมให้มีเนื้อหาแบบสหวิทยาการ และบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นการปฏิบัติจริงอย่างเหมาะสมกับวัย บทบาทหน้าที่และชีวิตประจำวันของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ทำให้ได้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ที่สามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้ใน

โรงเรียน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัวและยกระดับให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 อยู่ร่วมกับทุกช่วงวัยอย่างมีความสุขด้วยการปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ที่คำนึงถึงความสุขของสมาชิกในครอบครัวและสังคมเป็นสำคัญ

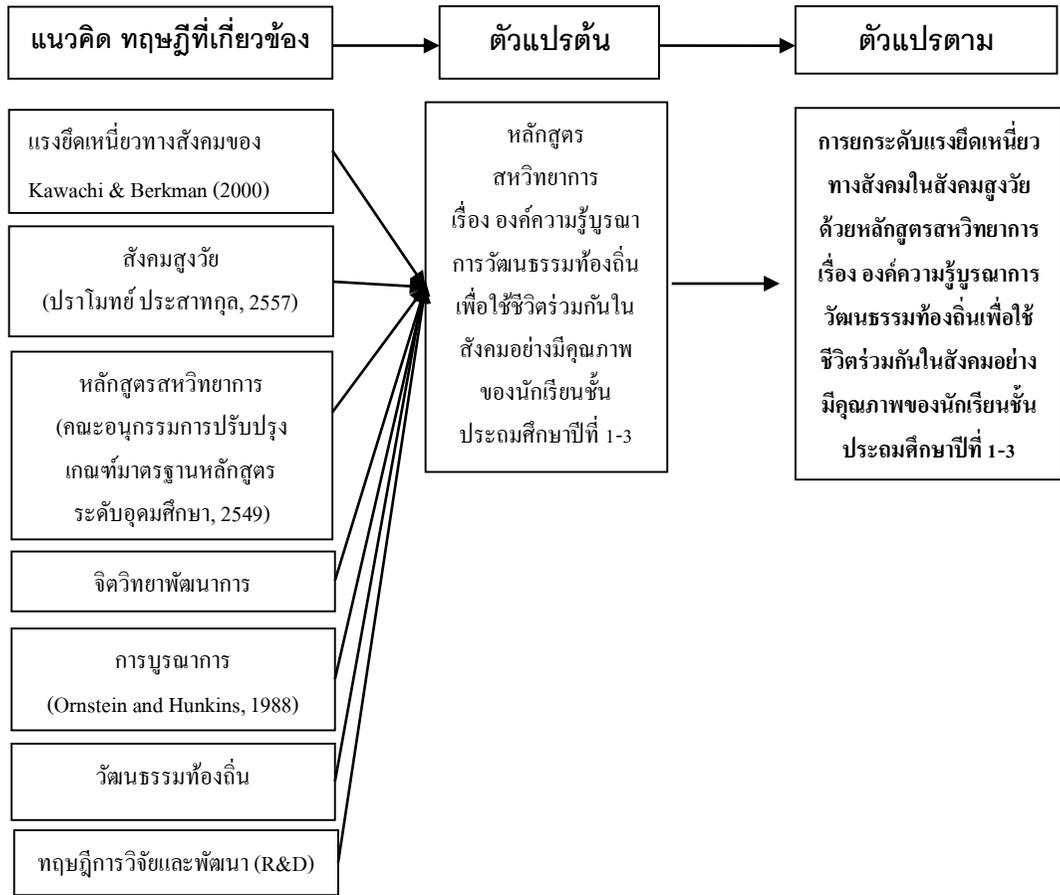
จากสภาพและปัญหาข้างต้นผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการยกระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยด้วยหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เพื่อให้นักเรียนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ทั้งในครอบครัวและสังคมอันส่งผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันอย่างมีความสุขและเพิ่มแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
2. เพื่อสร้างหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
3. เพื่อทดลองใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
4. เพื่อเปรียบเทียบระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยของผู้เรียนก่อนและหลังใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3
5. เพื่อประเมินหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

กรอบแนวคิดในการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัย จึงศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม สังคมสูงวัย หลักสูตรสหวิทยาการ จิตวิทยาพัฒนาการวัยเด็กตอนปลาย การบูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา (Research & Development: R&D) 4 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้มีความรู้ด้านหลักสูตร หรือวัฒนธรรมท้องถิ่น จำนวน 49 คน เลือกแบบเจาะจง กำหนดคุณสมบัติดังนี้ เป็นผู้บริหาร ครู คณาจารย์กลุ่มหลักสูตร กลุ่มจิตวิทยา กลุ่มสื่อและเทคโนโลยี กลุ่มวัดและประเมินผล ผู้ปกครอง ผู้รู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้สูงอายุ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตร สหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีค่า IOC ระหว่าง 0.6-1.0

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาที่นัดหมาย การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการสรุปอุปนัย

ระยะที่ 2 สร้างหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากระยะที่ 1 เพื่อสร้างหลักสูตร และตรวจสอบ ความถูกต้องโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

ผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน ที่จบระดับปริญญาโทขึ้นไป และ/หรือมี ประสบการณ์มากกว่า 10 ปี ดังนี้ 1. ด้านหลักสูตรและการสอน 2. ด้านผู้บริหาร 3. ด้านผู้สอน 4. ด้าน สุขภาพ 5. ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ ประเด็นการสนทนากลุ่ม เรื่อง หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีค่า IOC ระหว่าง 0.6-1.0

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสนทนากลุ่มทางสื่อออนไลน์

การวิเคราะห์ข้อมูล โดยการสรุปอุปนัย

ระยะที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และเปรียบเทียบระดับ แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยของผู้เรียนก่อนและหลังใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

กิจกรรมที่ 1 พัฒนาแนวทางการนำหลักสูตรไปใช้ในสถานศึกษา

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม คือ ครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 30 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด คือ 1) หลักสูตรสหวิทยาการ และเอกสารประกอบ หลักสูตรสหวิทยาการ 2) แบบสอบถามความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง

องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีค่า IOC ระหว่าง 0.6-1.0

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการ

การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กิจกรรมที่ 2 ครุนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา

ผู้ทดลอง คือ ครูผู้สอนในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 6 คน

ผู้ร่วมการทดลอง เป็นนักเรียนที่เรียนกับครูในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 100 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ใช้เครื่องมือ 2 ชนิด คือ 1) หลักสูตรสหวิทยาการ และเอกสารประกอบหลักสูตรสหวิทยาการ 2) แบบทดสอบก่อนและหลังการพัฒนาเรื่อง แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยของผู้เรียน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้วิธีการวิจัยกึ่งทดลองแบบ One Group Pre- Posttest Design ดังนี้

วิธีการทดลอง : $O_1 \rightarrow X \rightarrow O_2$

เมื่อ O_1 หมายถึง การทดสอบก่อนเรียน

X หมายถึง การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร

O_2 หมายถึง การทดสอบหลังเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล ด้วยค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบพฤติกรรมด้วยค่า t-test แบบ Dependent

ระยะที่ 4 ประเมินหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ตามกรอบแนวคิดของประเมิน CIPP (Stufflebeam, D.L. and Others, 1971)

ผู้ให้ข้อมูล เป็นครูระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2564 จำนวน 6 คน และนักเรียนที่เรียนกับครู จำนวน 100 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบประเมินหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีค่า IOC ระหว่าง 0.6-1.0

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบประเมินให้กับครูและมอบให้ครูแจกให้กับผู้เรียน และนัดหมายวันเวลา เพื่อรับเครื่องมือคืน

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการศึกษาความต้องการจำเป็น พบว่า มีความต้องการจำเป็นด้านเนื้อหาที่บูรณาการ หลากหลายสาขาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และจัดทำเป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามหลักสูตร แกนกลาง มุ่งองค์ประกอบดังนี้ ความนำ วิสัยทัศน์ หลักการ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการจัดการ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล ใช้เวลาในส่วนของรายวิชา/กิจกรรมที่ สถานศึกษาจัดเพิ่มเติมตามความพร้อมและจุดเน้น โดยใช้เวลา 20 ชั่วโมง

2. ผลการสร้างหลักสูตร พบว่า หลักสูตรชื่อ หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 เวลา 20 ชั่วโมง ประกอบด้วย ความนำ วิสัยทัศน์ หลักการ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้าง คำอธิบายรายวิชา ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน แนวการจัดการ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อ/แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีข้อค้นพบ 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 แสดงดังตาราง 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์กรความรู้บูรณาการ วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

รายการ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
ด้านหลักสูตร	4.34	0.28	มาก
ด้านเนื้อหา	4.44	0.18	มาก

ตารางที่ 1 (ต่อ)

รายการ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
ด้านการจัดการเรียนรู้	4.06	0.40	มาก
ด้านสื่อ และแหล่งเรียนรู้	4.11	0.28	มาก
ด้านการวัดและประเมินผล	4.42	0.32	มาก
รวมทั้งสิ้น	4.29	0.15	มาก

ตารางที่ 1 ความพึงพอใจของครูที่มีต่อหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.29, S.D. = 0.15$)

ส่วนที่ 2 ประสิทธิภาพของหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ดังตาราง 2

ตารางที่ 2 ประสิทธิภาพของหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

รายการ	คะแนนเต็ม	คะแนนเฉลี่ย	ร้อยละของคะแนนเฉลี่ย
คะแนนระหว่างเรียน	180	149.80	83.22
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียน	12	10.50	87.53

$$\text{ประสิทธิภาพ } (E_1/E_2) = 83.22/87.53$$

ตารางที่ 2 คะแนนระหว่างเรียน (E_1) มีค่าเฉลี่ย 149.80 คะแนน จากคะแนนเต็ม 180 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 83.22 และคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียน (E_2) มีค่าเฉลี่ย 10.50 จากคะแนนเต็ม 12 คะแนน คิดเป็นร้อยละ 87.53 แสดงว่า หลักสูตรมีประสิทธิภาพ (E_1/E_2) เท่ากับ $83.22/87.53$ ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ $80/80$

4. ผลการเปรียบเทียบระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยของผู้เรียนก่อนและหลังใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 แสดงดังตาราง 3

ตารางที่ 3 เปรียบเทียบระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยของผู้เรียนก่อนและหลังใช้หลักสูตร

ผลสัมฤทธิ์	N	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	t	p
ก่อนเรียน	100	12	6.86	1.86	16.87**	0.01
หลังเรียน	100	12	10.50	1.06		

**มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.01

ตารางที่ 3 ระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยของผู้เรียนหลังใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 สูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

5. ผลการประเมินหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการประเมินหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

รายการ	\bar{X}	S.D.	ความหมาย
การประเมินด้านบริบท	4.24	0.19	มาก
การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า	4.16	0.21	มาก
การประเมินด้านกระบวนการ	4.17	0.16	มาก
การประเมินด้านผลิตผล	4.31	0.27	มาก
รวม	4.21	0.09	มาก

ตารางที่ 5 ผลการประเมินหลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.21$, S.D. = 0.09)

อภิปรายผลการวิจัย

1. จากผลการศึกษาที่พบว่า หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีความจำเป็นเนื่องจากสภาพครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ส่งผลต่อความสุขในครอบครัว ซึ่งหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมยังมีเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องน้อย เน้นความรู้มากกว่าการปฏิบัติ จึงจำเป็นต้องสร้างหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม โดยเน้นที่การปฏิบัติจริงของนักเรียนต่อผู้สูงอายุในครอบครัว ซึ่งปัจจุบันมีลักษณะเป็นครอบครัวแหว่งกลาง กล่าวคือ รุ่นหลานจะอาศัยอยู่กับรุ่นปู่ย่าตายาย และรุ่นพ่อแม่ออกไปทำงานอยู่ต่างถิ่นที่สอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย ปิติกุลตั้ง (2563) ที่กล่าวถึง รูปแบบครอบครัวไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554-2559 ว่ามีรูปแบบของครอบครัวเพิ่มขึ้น คือ ประเภทครอบครัวแหว่งกลาง มีลักษณะที่บุตรอาศัยอยู่ร่วมกับสมาชิกอื่น ในบ้านหลังเดียวกัน โดยพ่อและแม่ทำงานต่างจังหวัดเพื่อหาเงินส่งกลับให้ครอบครัว ในการใช้จ่ายดูแลบุตรแทนตนเอง และกลับมาเยี่ยมครอบครัวเป็นครั้งคราว ส่งผลต่อแรงยึดเหนี่ยวของคนในครอบครัวที่ลดน้อยลง เกิดช่องว่างระหว่างวัย ความขัดแย้งและคับข้องใจในครอบครัว 2 ประการ คือ 1) รุ่นหลานมีลักษณะนิสัยแข็งกร้าว คือ รุน เพราะรุ่นปู่ย่าตายายตามใจ ด้วยรุ่นพ่อแม่เป็นผู้หาเลี้ยงครอบครัว 2) รุ่นปู่ย่าตายายปล่อยปละละเลยรุ่นหลาน ทั้ง 2 ประการนี้ส่งผลต่อแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมที่มีความต้องการจำเป็นในการรื้อฟื้นและพัฒนาให้มีเพิ่มขึ้นอย่างไรก็ตามเพื่อส่งเสริมให้ความสุขในครอบครัวมีเพิ่มขึ้น สมาชิกในครอบครัวต้องปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง (Ereza, 2002) สอดคล้องกับงานวิจัยของ จันทรดี แสงห้าว (2558) ที่ดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการใฝ่รู้ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ที่พบว่า การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีความจำเป็นอยู่ในระดับมาก นอกจากนั้นยังเป็นการต้องการของครู นักเรียนและผู้ปกครอง

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาที่พบว่า หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 มีองค์ประกอบเป็นไปตามที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด เป็นหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปใช้จัดการเรียนรู้ในโรงเรียนได้อย่างสะดวก เนื่องจากหลักสูตรมีองค์ประกอบ รายละเอียดและเอกสารประกอบหลักสูตรครบถ้วนตามที่ครูจำเป็นต้องนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาและหลักสูตรจัดทำตามกฎ ระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำหลักสูตรเพิ่มเติม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560: 2-3) สอดคล้องกับงานวิจัยของกะเน็งนิจ ป้อมหิน (2556) ที่ดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการ

เรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง ตามรอยพระอรียสงฆ์เจ้า ในอำเภอปลาปาก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านนาดอกไม้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครพนม เขต 1 ที่พบว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ หลักการและเหตุผล จุดหมาย โครงสร้างหลักสูตร ขอบข่ายสาระ มาตรฐานการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง สาระการเรียนรู้ คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ แนวการจัดการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

2. จากผลการทดลองใช้หลักสูตรสหวิทยาการ เรื่อง องค์ความรู้บูรณาการวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมอย่างมีคุณภาพของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 อยู่ในระดับมาก เนื่องจาก เนื้อหาสาระหรือ โครงสร้างของหลักสูตร ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้เกี่ยวข้อง ประกอบกับเนื้อหาที่ใช้ในหลักสูตรเป็นเนื้อหาที่ง่ายต่อการปฏิบัติ โดยมีผู้ปกครองเป็นผู้ร่วมกิจกรรม และการวัดและประเมินเป็นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริงที่ง่ายและไม่เป็นภาระต่อครู สอดคล้องกับงานวิจัยของ Dougherty (1999: 218) ที่ได้ศึกษาหลักสูตรบูรณาการในโรงเรียนมัธยมศึกษา โดยออกแบบหน่วยการเรียนรู้ในโปรแกรมหลักสูตรบูรณาการ ใช้การบูรณาการแบบข้ามวิชา ผลการศึกษา พบว่า หลักสูตรบูรณาการเป็นที่ยอมรับและถูกนำไปใช้ในโรงเรียนประถมศึกษา

ทั้งนี้ จากผลการศึกษาที่พบว่า หลักสูตรมีประสิทธิภาพเท่ากับ 83.22/87.53 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้ คือ 80/80 เนื่องจาก กิจกรรมที่นักเรียนปฏิบัติระหว่างใช้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับชีวิตประจำวัน และเป็นวิถีชีวิตที่ผู้ปกครองหรือบุคคลในครอบครัวคุ้นเคย ดังนั้นเมื่อมีหลักสูตรที่มีเนื้อหาในการปฏิบัติกิจกรรมที่มีส่วนร่วมกันในครอบครัว และช่วยยกระดับแรงยึดเหนี่ยวของคนในครอบครัว อีกทั้งบุคคลในครอบครัวได้รับประโยชน์จากการปฏิบัติกิจกรรม จึงทำให้บุคคลในครอบครัวมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมกำกับติดตามการปฏิบัติกิจกรรมของผู้เรียน และบุคคลในครอบครัวยังมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม จึงทำให้นักเรียนปฏิบัติกิจกรรมอย่างตั้งใจ ต่อเนื่องตามใบกิจกรรม ส่งผลให้การประเมินหลังเรียนสูงขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายฝน หล้าสุดตา (2558: 181) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่อง การประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มีประสิทธิภาพ (E1/ E2) เท่ากับ 82.69/ 84.69

นอกจากนี้ จากผลการศึกษาที่พบว่า ผลการเปรียบเทียบระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในสังคมสูงวัยทั้งของผู้เรียนหลังใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เนื่องจากกิจกรรมที่ปรากฏในหลักสูตรเป็นกิจกรรมที่นักเรียนพึงปฏิบัติต่อบุคคลในครอบครัว ที่สะท้อนถึงความดูแลเอาใจใส่ อันส่งผลให้แรงยึดเหนี่ยวทางสังคมในครอบครัวสูงขึ้น เช่น การแช่เท้า การนวด

การช่วยเหลือ หยิบจับสิ่งของ หรือการใช้เวลาว่างในการทำกิจกรรมร่วมกันตามวัยของผู้เรียนสอดคล้องกับ สิรินทรา พลธา (2562: 2) ที่วิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “สนุกคิดกับสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์” พบว่า นักเรียนมีคะแนนทักษะการเรียนรู้ เฉลี่ยเท่ากับ 74.92 คิดเป็นร้อยละ 74.92 และมีจำนวนนักเรียนที่ผ่านเกณฑ์ 9 คน คิดเป็นร้อยละ 75 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดไว้

3. จากผลการศึกษา ที่พบว่า ผลการประเมินหลักสูตรอยู่ในระดับมาก เนื่องจากหลักสูตรมีความง่ายต่อการนำไปใช้ ไม่เพิ่มภาระในการจัดการเรียนรู้ให้กับครู กิจกรรมสอดคล้องกับชีวิตประจำวันและช่วยยกระดับแรงยึดเหนี่ยวทางสังคม ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างความสัมพันธ์ของคนในครอบครัวที่มีลักษณะแหว่งกลางได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นหลักสูตรจึงตอบสนองความต้องการของสังคม สอดคล้องกับ สายฝน หล้าสุดตา (2558: 181) ดำเนินการวิจัยเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา บริบทและความต้องที่แท้จริงของท้องถิ่น และครูผู้สอนสามารถนำไปจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ครูหรือสถานศึกษาที่นำหลักสูตรไปใช้ต้องศึกษารายละเอียดของหลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรต่าง ๆ ให้เข้าใจก่อนนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ควรมีความยืดหยุ่นทั้งเนื้อหาและเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติกิจกรรมให้สอดคล้องปัญหาและบริบทของท้องถิ่น โดยมีครูและบุคลากรในครอบครัวเป็นผู้กระตุ้นให้นักเรียนปฏิบัติ

1.3 ครูควรมีช่องทางการติดต่อกับผู้ปกครองของนักเรียนเพื่อจะได้ชี้แจงและรับทราบผลการปฏิบัติตัวตามหลักสูตรของผู้เรียน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรส่งเสริมให้สถานศึกษาพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม ในกลุ่มสาระการเรียนรู้อื่น ๆ เพื่อพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง

2.2 ควรส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมตามความต้องการของท้องถิ่น

2.3 ควรมีการวิจัยเชิงประจักษ์เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม เพื่อนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรระยะยาวต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ (พว).
- คณะกรรมการปรับปรุงเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา. (2549). *หลักสูตรสหวิทยาการ (Interdisciplinary Curriculum) พหุวิทยาการ (Multidisciplinary Curriculum) และหลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum)*. สืบค้นเมื่อ 9 มีนาคม 2564, จาก www.ubu.ac.th/web/Files_up/46f2014100214483734.docx.
- คะเนียง ป้อมหิน. (2556). *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เรื่อง ตามรอยพระอรหันต์เจ้า ในอำเภอปลาปาก ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านนาดอกไม้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี เขต 1*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- จันทร์ดี แสงห้าว. (2558). *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติมเพื่อเสริมสร้างทักษะการอ่านอย่างมีวิจารณญาณและการใฝ่รู้ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น*. วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ปราโมทย์ ประสาทกุล. (2557). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2556*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- พูนสุข เวชวิฐาน. (2557). *ทฤษฎีครอบครัวเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.
- มงคล ชะกักดี. (2564). *ระเบียบวาระแห่งชาติเรื่อง สังคมสูงอายุ*. สืบค้นเมื่อ 21 สิงหาคม 2564, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/676782>.
- ศุภชัย ปิติกุลตั้ง. (2563). *การประชุมวิชาการอนามัยครอบครัวแห่งชาติครั้งที่ 9 เรื่อง “ครอบครัวไทยในยุคเปลี่ยนผ่านทางสังคม (Thai Family in Social Transition)”*. สืบค้นเมื่อ 8 พฤษภาคม 2563, จาก <https://iptv.mahidol.ac.th/topic/79324>.
- ศิรินทรา พลชลา. (2562). *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม “สนุกคิดกับสิ่งประดิษฐ์ทางวิทยาศาสตร์” เพื่อส่งเสริมทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรมในศตวรรษที่ 21 สำหรับนักเรียน*

ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยจัดการเรียนรู้แบบสะเต็มศึกษา. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น. สายฝน หล้าสุดตา. (2558). *การพัฒนาหลักสูตรรายวิชาเพิ่มเติม กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์จากผ้าพื้นเมือง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2*. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2561). *พฤติกรรมการดูแลสุขภาพของประชากรไทยจีน โดยใช้ข้อมูลจากการสำรวจอนามัยและสวัสดิการ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.

Allan C. Ornstein, Francis P. Hunkins. (1988). *Curriculum foundations, Principles, and Issues*. Prentice Hall.

Dougherty, D.D. (1999). *Dopamine transporter density in patients with attention deficit hyperactivity disorder*. 1999 Dec 18-25; 354 (9196): 2132-3. doi: 10. 1016/S0140-6736(99)04030-1.

Erera, P. I. (2002). Family Diversity: Continuity and Change in the Contemporary Family. *The Journal of Sociology & Social Welfare*, 29(3), Article 17. Available at: <https://scholarworks.wmich.edu/jssw/vol29/iss3/17>.

Kawachi, I., & Berkman, L. (2000). Social cohesion, social capital, and health. *Social Epidemiology*, 174(7), 290–319.

Stufflebeam, D.L., and Others (1971). *Educational Evaluation and Decision Making*. Illinois: F.E. Peacock Publishers.
